

NAUCZANIE LITERACKO-EDYTORSKIE ZDALNIE – ANALIZA PRZYPADKU

Grzegorz Konecniak
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
gregorex@umk.pl

Abstract. The aim of the article is to present the organization and process of teaching selected literary editorial laboratory classes by means of distance-learning tools. The case studies, already facilitated by resources available on the Moodle platform, had to be transformed into fully integrated classes online because of the outbreak of COVID-19 in Poland.

1. Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie sposobów realizacji nauczania zdalnego na podstawie autorskich kursów literacko-edytorskich w dobie wybuchu pandemii COVID-19 w Polsce w marcu 2020 roku i utrzymującej się do chwili obecnej. O ile opisy doświadczeń związanych z nauczaniem przedmiotów literackich zdalnie stanowią już swoisty wymiar wiedzy naukowej opartej o różne teorie i metodologie dydaktyki prowadzonej na odległość, o tyle specyfika kursów opisanych w tekście modułów, a także kontekst wprowadzenia nauczania na odległość mogą wzbogacić wiedzę na temat przypadków stosowania narzędzi informatycznych w dyscyplinie literaturoznawstwa w połączeniu z edytorstwem i e-edytorstwem tekstów literackich. O bogactwie doświadczeń nauczania literatury zdalnie świadczy na przykład wydanie tomu *Teaching Literature and Language Online* pod redakcją Iana Lancashire'a w 2009 oraz szeroki odzew świata nauki po ukazaniu się tej publikacji, szczególnie licznych recenzji. Pewien aspekt literacko-edytorski mógł zostać jedynie ukazany w jednym z artykułów zawartych w rzeczonym tomie.

2. Zdalna nauka na uniwersytecie w kontekście pandemii

Pandemia koronawirusa wymusiła, między innymi, przeniesienie całego procesu dydaktycznego prowadzonego przez uniwersytety w Polsce i w innych krajach na platformy przeznaczone do nauczania na odległość. Możliwość prowadzenia

zajęć przez Internet i wspomaganie zajęć poprzez stosowanie rozwiązań proponowanych przez takie platformy jak Moodle nie stanowi już jednak *novum* w glottodydaktyce, a nawet w całym procesie kształcenia formalnego na 6, 7 i 8 poziomie zgodnie z Polską Ramą Kwalifikacji. Możliwości kształcenia na odległość opracowano jeszcze przed wybuchem pandemii i zostały one zawarte w głównych dokumentach regulujących zasady kształcenia studentów, przede wszystkim w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce [14], która nakreśla rolę nauki zdalnej w procesie planowania i realizacji dydaktyki w ramach studiów pierwszego, drugiego i trzeciego stopnia, a także w Rozporządzeniu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 września 2018 r. w Sprawie Studiów [9]. Dokumenty te stanowiły główne punkty odniesienia w procesie planowania i opracowywania nowych programów kształcenia obowiązujących od roku akademickiego 2019/2020. Na dokumenty te powołuje się również Anna Krawczyk w prowadzonym kursie E-Learning dla Humanistów (2019) [7], traktując je jako główne regulacje na temat kształcenia na odległość w Polsce.

O ile wyżej przedstawione regulacje dają pewne możliwości uwzględnienia pracy zdalnej w toku formalnego kształcenia studentów, niewątpliwie są niewystarczające w dobie uczenia studentów w warunkach pandemii, która wymusiła w zasadzie zastąpienie stacjonarnych form kształcenia zdalnymi, zaś nowe przepisy dotyczą przede wszystkim sytuacji odwróconej, kiedy to należy spełnić szereg przesłanek, aby uczyć stacjonarnie. W efekcie nawet kursy, które ze względu na swój merytoryczny, przedmiotowy i organizacyjny charakter wymuszałyby pracę stacjonarną, są obecnie prowadzone w formie zdalnej – często nie da się spełnić wszystkich przesłanek i zasad reżimu sanitarnego, więc prowadzący rezygnują z form stacjonarnych i przenoszą cały proces dydaktyczny na platformy do nauczania zdalnego.

Jedne z pierwszych dokumentów regulujących kwestie zdalnego nauczania w dobie pandemii pojawiły się w marcu 2019 roku. Zgodnie z wytycznymi zawartymi w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 11 marca [10] nauczanie zdalne stało się faktem – nową wymaganą formą prowadzenia dydaktyki bez względu na wcześniejsze ograniczenia dotyczące punktów ECTS [zob. 7] i charakterystykę programów studiów. Dwa paragrafy stanowią kluczowe objaśnienia: w drugim ustępie paragrafu pierwszego czytamy, że „[w] okresie zawieszenia kształcenia zajęcia mogą być realizowane z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość, niezależnie od tego, czy zostało to przewidziane w programie tego kształcenia; natomiast paragraf drugi mówi o tym, że „W przypadku prowadzenia kształcenia na studiach zgodnie z § 1 ust. 2 nie stosuje się ograniczeń w zakresie liczby punktów ECTS, jaka może być uzyskana w ramach kształcenia z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość, określonych w programach studiów” [10].

Na podstawie tego Rozporządzenia rektorzy poszczególnych uniwersytetów w Polsce tworzyli własne zarządzenia w zakresie zdalnej organizacji zajęć, jak na przykład Zarządzenie nr 60 Rektora Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z dnia 10 kwietnia 2020 r. w sprawie realizacji zajęć dydaktycznych w formie zdalnej [16]. Zachowując wytyczne ogólnokrajowe, punkty 1 i 2 w drugim paragrafie zawierają główne informacje na temat prowadzenia zajęć na odległość: „Zajęcia zdalne mogą być realizowane jako zajęcia on-line (synchroniczne) lub off-line (asynchroniczne). Zajęcia dydaktyczne mogą być realizowane w formie zdalnej niezależnie od tego, czy taka forma została przewidziana w programie kształcenia lub programie studiów” [16]. Co więcej, w przypadku tych zajęć „nie stosuje się ograniczeń w zakresie liczby punktów ECTS, jaka może być uzyskana w ramach kształcenia z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość określonych w programie kształcenia lub programie studiów” [16].

Wyjątkowa, a zarazem krytyczna, sytuacja prowadzenia dydaktyki w okresie pandemii dała możliwość wprowadzenia zmian również w warunkach i formach zaliczenia kursów. W paragrafie 4 uwzględniono następującą klauzulę dotyczącą tych zmian: „Dostosowania warunków zaliczenia przedmiotów do zmienionej formy zajęć dokonuje koordynator przedmiotu, w porozumieniu z uczestnikami zajęć, uwzględniając wybraną formę zdalnego nauczania oraz zapewniając weryfikację uzyskania wszystkich efektów uczenia się określonych w sylabusie. O dostosowaniu warunków zaliczenia przedmiotów do zmienionej formy zajęć koordynator przedmiotu informuje niezwłocznie prodziekana właściwego ds. studentów i kształcenia” [16]. Wyżej wymienione możliwości modyfikowania kart przedmiotu sprawiły, że niektóre zajęcia prowadzone w formie zdalnej odbywały się na zupełnie innych zasadach, pozostawiono jednak wymagane efekty uczenia się, które student powinien osiągnąć. Sprawdzenie poziomu ich osiągnięcia mogło natomiast odbywać się za pośrednictwem narzędzi ewaluacyjnych różnych od tych, które zostały wcześniej udostępnione w sylabusach – przed rozpoczęciem roku akademickiego.

3. Nauczanie literatury zdalnie – wybrane problemy

W dobie pandemii należy zastanowić się nad pytaniem, czy nauczanie przedmiotów humanistycznych, szczególnie literatury, w języku angielskim, można prowadzić zupełnie w formie zdalnej. Z jednej strony nasuwa się odpowiedź dotycząca zasad prowadzenia dyskusji akademickiej opartej przede wszystkim na znajomości tekstu literackiego, jego krytycznej analizie w grupie studenckiej oraz wydobyciu znaczeń biorąc pod uwagę różne podejścia szkół teorii literatury, osobistego doświadczenia czytelników, czy ram hermeneutycznych nakreślonych przez prowadzącego w ramach tematyki danego kursu literackiego. O takich wątpliwościach pisała już wcześniej Vivian Yenika-Agbaw w kontekście literatury dziecięcej nau-

czanej na poziomie uniwersytetu [15]. Z drugiej strony trzeba wziąć pod uwagę, że zajęcia z literatury, w przypadku omówionych w tym artykule kursów, stanowiły tylko element przygotowawczy mający na celu ustalenie zależności między literackością a tekstualnością wybranych tekstów, aby nadać im odpowiednią edytorską formę książki.

Dla zarysowania ogólnego kontekstu doświadczeń związanych ze zdalną nauką literatury, warto sięgnąć do przykładowych opisów. Co więcej, opisy wykorzystywanych zdalnych narzędzi do nauki literatury stanowią często przedmiot badań naukowych. Wspomniana już Yenika-Agbaw dzieli się swoimi własnymi doświadczeniami prowadzenia zajęć zdalnych z literatury dziecięcej [15]. Struktura jej dyskusji zasadza się na opisie osobistego kontekstu dla zdalnego nauczania, zdefiniowaniu pojęć „uczenia i uczenia się na odległość” z uwzględnieniem przypadku zdalnych zajęć dydaktycznych prowadzonych dla obcokrajowców uczących się w Holandii, kolejno na przedstawieniu problematyki własnego kursu literatury dziecięcej [15].

Yenika-Agbaw początkowo dzieli się swoimi spostrzeżeniami na temat przewagi tradycyjnych zajęć z literatury nad kursem zdalnym. Autorka pisze, że „zajęcia w tradycyjnej sali dydaktycznej związane są z możliwościami zapewnienia krytycznego myślenia oraz strategii i aktywności dydaktycznych pozwalającym studentom na interakcję z lekturą na różne sposoby” [15; wszystkie tłumaczenia w tekście pochodzą od autora]. Kolejno autorka stoi na stanowisku, że uczestnicy kursów literackich w formie stacjonarnej mogą „wyrażać swoje zdanie za pomocą różnych środków, przedstawiać utwór i analizować jego treści, ukazując osobiste znaczenia powstałe po doświadczeniu osobliwego spotkania z tekstem. Dostarczając własnych odpowiedzi na pytania zawarte w literaturze poprzez różnorakie formy, studenci pokazują swoje emocje wywołane lekturą i przekazują uczucia przyjemności smutku, złości lub zaskoczenia” [15]. Yenika-Agbaw stworzyła swój tekst w oparciu o własne doświadczenia nauczania literatury dziecięcej stacjonarnie i zdalnie, przy czym wiadomo, na podstawie artykułu, że była to jej własna decyzja, aby w roku 2007 po raz pierwszy prowadzić zajęcia online [15]. Wiązało się to oczywiście z obawami przed nową formą nauczanego przedmiotu [15]. Autorka szybko przekonała się jednak do zdalnych form nauczania i zaczęła traktować je jako „alternatywne sale dydaktyczne”, w których możliwe stają się „interakcje pełne przygód” [15]. Yenika-Agbaw zauważa, że nowe doświadczenie obcowania z literaturą dziecięcą omawianą podczas zajęć zdalnych możliwe jest „w zaciszu domu, biura, szkoły czy biblioteki – czyli w miejscach rozsianych po Stanach Zjednoczonych i na całym świecie” [15]. Przy czym podkreśla, że sukces takiej interakcji studentów zależy od funkcji, którą pełni prowadzący, stając się bardziej „moderatorem, dbającym o to, aby każdy z uczestników mógł być słyszalny, a jego głos zauważony i uznany na forum dyskusyjnym” [15].

Swoiste doświadczenie nauczania zajęć z literatury dziecięcej w formie zdalnej zostało również opisane przez Graceanne A. DeCandido. Co ciekawe, jej tekst *A Particular Intensity: Teaching Children's Literature Online* [2] powstał już w 2002 roku, a prowadzone kursy odbyły się w latach 2000 i 2001. Autorka traktuje problem zdalnego nauczania w bardziej szczegółowy sposób pod względem zastosowanych narzędzi online, a mianowicie środowiska szkoły zdalnej eCollege. Przygotowane przez DeCandido dwa kursy odbywały się wyłącznie na odległość, przy czym, przede wszystkim ze względu na profil użytkowników, którzy nie mieli regularnego dostępu do narzędzi zdalnych, zastosowano metodę asynchroniczną [2]. Uczestnicy kursu należeli do grupy nauczycieli i bibliotekarzy, którzy opiekowali się często innymi członkami swoich rodzin lub sami wymagali opieki [2].

Po nakreśleniu kontekstu, w którym powstały kursy zdalne, DeCandido opisuje mechanizmy stosowane w zajęciach online za pomocą systemu eCollege. Autorka korzystała przede wszystkim z możliwości forum z dostępem do wątków i poprzednich odpowiedzi, chatu i „webliography”, rezygnując jednocześnie z opcji aplikacji audiowizualnych [2]. Najbardziej optymalnym rozwiązaniem była możliwość dyskusji na forum z opcją dostępu do wszystkich komentarzy – to te wypowiedzi pozwoliły autorce na dokonanie oceny postępów w nauce [2]. Jednak ważną rolę odegrało również prowadzenie korespondencji za pośrednictwem poczty elektronicznej, która zapewniła kontakt ze studentami także między zajęciami, realizowanymi w innym czasie przez każdego studenta [2]. Autorka była pod wrażeniem możliwości, jakie daje nauczanie na odległość szczególnie studentom, którzy boją się wziąć udział w spontanicznych dyskusjach i potrzebując więcej czasu na „przemyślenie swoich wypowiedzi, zanim trafią one na forum” [2].

Ważny wydaje się fakt, że literatura dziecięca jako pewien specyficzny rezultat pracy twórczej ze względu na zakładanego czytelnika stała się przedmiotem nauczanych kursów zdalnych prowadzonych na amerykańskich uniwersytetach już na początku XXI wieku. Można zaryzykować stwierdzenie, że symboliczna i fizyczna zmiana miejsca nauczania literatury dziecięcej z sali dydaktycznej na salę wirtualną zwiastowała rodzący się później kierunek badań nad związkiem między tą literaturą a humanistyką cyfrową, uobecniony na przykład w nazwie projektu „Przyszłość literatury i literaturoznawstwa: od literatury dla dzieci do humanistyki cyfrowej” prowadzonego przez Mirosławę Buchholtz z Instytutu Literaturoznawstwa UMK w Toruniu [8] czy w tytule konferencji „Children's Literature and Digital Humanities” organizowanej w październiku 2020 roku przez Uniwersytet w Antwerpii [1]. Jednak w zwartych publikacjach pojawiają się również inne kursy poświęcone literaturze, nie tylko dziecięcej, jak na przykład w ostatniej części wspomnianej już monografii zbiorowej *Teaching Literature and Language Online* z 2009 roku. W jednej z recenzji tej publikacji [13] można znaleźć informację na temat studiów przypadków

w literaturze, „Case Studies in Literatures”, poświęconych między innymi klasyce literackiej, Biblii, utworom pisany w języku staroangielskim, spuściznie Szekspira czy Dickensa [13]. Co więcej, Uscinski zauważa, że w tym samym tomie, ale w pierwszej części, pojawił się artykuł na temat „digital text analysis”, czyli analizy tekstu cyfrowego, co świadczy o tym, że to studium porusza kwestie literacko-edytorskie [13]. Równie istotną publikacją, wydaną całkiem niedawno, jest bez wątpienia *Teaching Language and Teaching Literature in Virtual Environment* (red. M. L. Carrió-Pastor) z 2019 roku [12].

4. Uczenie edytorstwa tekstów literackich online

W niniejszej części główne obserwacje pochodzą od autora i bazują na jego doświadczeniu nauczania tych samych przedmiotów w formie stacjonarnej, przez pięć lat, i zdalnej w ciągu ostatniego semestru, co sprawia, że pod względem struktury artykuł podąża schematem występującym w przywołanych uprzednio tekstach na temat zdalnego uczenia literatury dziecięcej. Decyzja dotycząca metody zdalnej była jednak uwarunkowana czynnikami zewnętrznymi i koniecznością zapewnienia ciągłości procesu dydaktycznego w dobie pandemii COVID-19. Obowiązujące sylabusy i kryteria oceniania zostały ustanowione przed rozpoczęciem roku akademickiego. O ile istniała możliwość zmodyfikowania sposobów pozwalających zweryfikować wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne, to jednak treści samych efektów uczenia się nie mogły zostać zmienione. Kursy literacko-edytorskie, pierwotnie wspomagane pracą na platformie do nauczania zdalnego Moodle, zostały tam teraz zupełnie osadzone.

Wstępne obserwacje przypominają opis zastosowanych narzędzi online w tekstach przywołanych w poprzedniej części, szczególnie w odniesieniu do nauczania komponentu literackiego. Funkcje obecne w powszechnie stosowanej w UMK platformie Moodle umożliwiają studentom dostęp do tekstu i materiałów dodatkowych, a mechanizmy forum i chatu pozwalają na prowadzenie dyskusji za pośrednictwem tekstu pisanego, o czym już w 2002 roku pisała DeCandido [2]. Tekst jest czytelny, utrwalony w formie zapisu i umożliwiający przesyłanie odpowiedzi i komentarzy [2]. Co prawda nie daje to możliwości bardziej spontanicznych ustnych reakcji na kwestie poruszane w tekście, w odróżnieniu od zajęć w konwencjonalnym środowisku sali seminaryjnej [15], ale coraz częściej z pomocą przychodzą emotikony pozwalające na wychwycenie osobistych, mniej formalnych reakcji na dany tekst [2].

Nieco inaczej wygląda sytuacja prowadzenia dyskusji literackiej w kontekście aspektów edytorskich, których celem jest ukazanie związku między tekstową i pozatekstową formą tekstu literackiego a jego interpretacją i odbiorem, a także ćwiczenie umiejętności opracowania własnej formy tekstu czytelniczego z zastosowaniem mechanizmów desktop i digital publishing [5] [4]. Zajęcia takie do roku akade-

mickiego 2019/2020 stanowiły naczelnym modułem specjalności Edytorstwo tekstów anglojęzycznych oferowanej na Wydziale Filologicznym (od 2019 roku Humanistycznym) Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Mimo że stanowiły przedmioty zaliczane odrębnie, to pod względem struktury i poruszanych tematów były jednym spójnym kursem z koniecznością zachowania sekwencyjności. Na wyżej wymienione zajęcia składały się English Text Editing and Typography [5] (dwa semestry, 60 godzin) oraz Composition of English Texts [4] z podziałem na desktop publishing i digital publishing (łącznie 2 semestry po 30 godzin w każdym).

Ogólnym celem tych zajęć było poszerzenie wiedzy oraz wypracowanie umiejętności z zakresu związków między literaturą a edytorstwem, a konkretnie pomiędzy tekstem literackim (jego treścią, znaczeniem, istotą) a formą w jakiej przedstawiony zostaje czytelnikowi. W toku prowadzonych zajęć, studenci mieli możliwość interpretowania tekstów występujących w różnych formach typograficznych i graficznych, dokonania oceny, jak tekstowa i typograficzna forma utworu literackiego wpływa na jego odbiór i interpretację znaczeń, a także zaplanowania i przygotowania własnej autorskiej redakcji wybranego utworu literackiego z kanonu literatury anglojęzycznej i z poszanowaniem praw autorskich [4] [5]. Przy czym ten ostatni aspekt był najbardziej rozbudowany: studenci najpierw zdobyli wiedzę na temat zasad składu anglojęzycznego tekstu literackiego, kolejno wspólnie z prowadzącym dokonali wyboru tekstu do pracy podczas zajęć i krok po kroku pracowali nad jego wersją, tworząc style akapitowe, strony wzorcowe posiłkując się innymi rozwiązaniami z zakresu DTP [6]. Najważniejszym etapem podjętych prac było przygotowanie autorskich wydań utworów literackich – przede wszystkim klasyki literatury brytyjskiej i amerykańskiej [6].

Podczas zajęć pracowano również nad okładkami utworów: nad aspektami dotyczącymi spójności okładki z treścią utworu, zasadami stosowania barw grafiki i tekstu, różnymi możliwościami układu tekstu i obrazu, a także właściwościami tekstów pojawiających się na okładkach [4]. Zwrócono dodatkowo uwagę na zasady tworzenia okładek z uwzględnieniem wymogów prawa autorskiego. Wnętrze książki i okładki podlegały dwóm odrębnym procesom pracy tekstologicznej i edytorskiej, ale rezultat był jeden: publikacja literacka przygotowana do druku. Po każdym etapie stosowano zasadę korekty prac osób uczęszczających na zajęcia w grupie, a także prowadzący dokonywał oceny samodzielnej korekty książki [4] [6].

Każde zajęcia odbywały się w specjalistycznym laboratorium komputerowym z zainstalowanym oprogramowaniem do profesjonalnego składu. Studenci, podczas zajęć w grupie, pracowali indywidualnie lub w parach przy jednym stanowisku komputerowym. Natomiast podczas zajęć o charakterze ewaluacyjnym, każdy student korzystał z samodzielnego stanowiska pracy: w trakcie tworzenia własnej edycji tekstu literackiego, podczas pracy nad własną okładką, czy podczas doko-

nywania korekty wcześniej przygotowanych publikacji. Dodatkowo każdy z uczestników mógł wcześniej przygotować koncepcję i wymagane materiały w domu, a niektórzy zdecydowali się na zakup licencji oprogramowania i na zajęcia ewaluacyjne przynosili już częściowo uzupełnione projekty. Na każdym etapie podkreślano jednak, że podczas zajęć będą zapewnione warunki czasowe i technologiczne pozwalające na przygotowanie prac w pełni – niektóre projekty przygotowywane były podczas kilku kolejnych zajęć laboratoryjnych [4] [6].

Wyżej opisany kontekst zajęć pozwala myśleć, że laboratorium komputerowe ze specjalistycznym oprogramowaniem do składu, zajęcia w grupach liczących nie więcej niż 10 osób, ścisły nadzór prowadzącego nad przebiegiem procesu wykonywania poszczególnych etapów zadań złożonych stanowią niezbędne elementy infrastruktury i zasad organizowania kursu, zapewniające możliwości osiągnięcia zakładanych efektów uczenia się. Z drugiej strony, prace wykonywane w ramach kursu poświęcone były dziełom literatury – interpretowanym nie tylko poprzez słowa, ale również typografię i obraz. Cały ten kontekst musiał ulec radykalnej zmianie podyktowanej wybuchem pandemii i nagłym brakiem możliwości prowadzenia zajęć w formie stacjonarnej – w zasadzie od początku marca 2020 roku każdy student zmuszony był do stworzenia własnego laboratorium literacko-edytorskiego i wykonywania zadań mających na celu osiągnięcie efektów uczenia się pierwotnie zamierzonych jako wyniki pracy stacjonarnej w sali dydaktycznej.

Pierwszym istotnym krokiem było odnalezienie alternatywnego oprogramowania specjalistycznego stosowanego przy składzie tekstów. Z pomocą przyszły rozwiązania proponowane przez darmową aplikację Scribus, którą studenci i prowadzący mogli zainstalować na swoich komputerach. Wymagało to wprowadzenia dodatkowego tematu do kursów English Text Editing and Typography [6] i Composition of English Texts [4] – zapoznanie się z zasadami funkcjonowania programu Scribus. Powszechnie uważany za alternatywę dla takich komercyjnych aplikacji jak Adobe InDesign, Scribus posiłkuje się innym interfejsem, sposobem korzystania z menu, możliwością tworzenia stylów tekstowych i akapitowych. Należało przyzwyczaić się do nowego wyglądu, wywoływania poleceń czy zasad działania programu Scribus z tekstem pochodzącym z innych aplikacji, o czym pisali studenci na forum [4].

Zajęciom poświęconym poznawaniu aplikacji Scribus towarzyszyło forum dotyczący różnic między programem InDesign, stosowanym podczas kursu stacjonarnego, a właśnie programem Scribus, który, zdaniem studentów, okazał się „mniej intuicyjny”, „mniej czytelny” od swojego komercyjnego odpowiednika [4]. Co więcej, okazało się, że Scribus doskonale radził sobie z tekstem umieszczonym z aplikacji niekomercyjnych, ale nie mógł właściwie przetworzyć materiałów tworzonych w popularnym edytorze tekstu Microsoft Word. Teksty składane w ramach zajęć English Text Editing and Typography nie były zbyt skomplikowane w wymiarach

typograficznym i graficznym, ale zawierały fragmenty pisane kursywą, która, nawet jeśli zachowała się podczas importowania tekstu do dokumentu w programie Scribus, to znikła podczas nadawania atrybutów utworzonych stylów akapitowych. W rezultacie tekst kursywą musiał zostać odzyskany w sposób mechaniczny.

Konieczność zmiany głównego oprogramowania stanowiła jeden z pierwszym i najważniejszych etapów przejścia na nauczanie zdalne w ramach kursów literacko-edytorskich. Jednak w przypadku zajęć z *Composition of English Texts* musiała zostać poprzedzona innym ważnym etapem wymuszonym organizacją całego procesu kształcenia w ramach specjalności Edytorstwo tekstów anglojęzycznych. W semestrze zimowym na drugim roku zajęcia zakończyły się zaliczeniem w formie przygotowania autorskiego projektu okładki do wybranego utworu literackiego z zaleceniem zastosowania własnych materiałów graficznych. Projekty zostały wykonane za pomocą programu Adobe InDesign. Kolejnym etapem, zaplanowanym na zajęcia stacjonarne, było wykazanie i poprawa błędów w projektach przygotowanych przez innych studentów, z poszanowaniem zasad związanych z korzystaniem z danych osobowych. Kiedy okazało się, że praca nad projektami nie może być kontynuowana stacjonarnie, w laboratorium wyposażonym w wymagany program, należało znaleźć inne rozwiązanie. Przeniesienie uprzednio wykonanych projektów, i dostępnych jako pliki PDF, do aplikacji Scribus okazało się niemożliwe, a odtworzenie tych projektów od początku w darmowej aplikacji wymagało więcej czasu niż termin zaplanowanych już zajęć. Problem został rozwiązany za pośrednictwem narzędzi proponowanych przez platformę Moodle, o których w roku 2020 pisała już DeCandido [2] – studenci mogli dokonać opisowej korekty udostępnionych projektów na forum. Prawdą jest, że inaczej opisuje się problem i jego możliwe rozwiązanie niż faktycznie dokonuje korekty. Studenci mieli jednak możliwość podzielenia się swoimi spostrzeżeniami, często wyszukiwali niestandardowych sposobów poprawy błędów w programie InDesign (którego zasady funkcjonowania wciąż pamiętali), a także, dzięki strukturze drzewa, mogli rozbudowywać wypowiedzi poprzedników [por. 2]. Paradoksalnie pozwoliło to na wyćwiczenie umiejętności pracy w grupie, w odróżnieniu od zajęć stacjonarnych podczas których zapewne każda osoba pracowałaby indywidualnie nad korektą okładki. Zajęcia te stanowiły jednocześnie płynne przejście od formy stacjonarnej, ukierunkowanej na pracę z programem InDesign, na zdalną, gdzie głównym narzędziem edytorskim stał się program Scribus.

Przy opracowywaniu zajęć w formie zdalnej pojawił się problem wyboru pomiędzy metodą nauczania synchronicznego a asynchronicznego. O ile metoda synchroniczna jest istotna w prawidłowym przebiegu całego procesu dydaktycznego na danym kierunku przypominającym formę stacjonarną pod względem organizacji zajęć zgodnie z planem, to jednak w przypadku specyfiki laboratoryjnych zajęć

literacko-edytorskich może powodować pewne problemy natury technicznej i percepcyjnej. Kursy English Text Editing and Typography i Composition of English Texts są zajęciami w znacznej mierze opartej na wieloetapowych projektach wymagających skupienia uwagi na ukazywanych niezbędnych krokach przy jednoczesnym wykonywaniu ich na własnych plikach. Metoda pokazowa i demonstracyjna łączy się z pracą własną – wykonywaniem poszczególnych zadań, gdzie jedna nieścisłość, na przykład błędne ustawienie atrybutów tekstu w definiowanym stylu akapitowym, może powodować błędy w całej pracy. Sytuacje takie miały miejsce podczas zajęć prowadzonych w formie stacjonarnej – niewykonanie jednego zadania projektowego pociągało za sobą kolejne błędy.

Mając na uwadze powyższe nieudogodnienia związane z nauczaniem synchronicznym [por. 2], podczas zdalnej organizacji zajęć literacko-edytorskich zastosowano metodę lekcji opisowych z uwzględnieniem zrzutów ekranu ilustrujących zadania uprzednio wykonane przez prowadzącego. Poszczególne kroki zostały opisane w sposób bardzo szczegółowy umożliwiający ich wykonanie przez studentów [4] [6]. Ważne było to, aby lekcja na platformie była udostępniona przed rozpoczęciem zajęć zgodnie z planem. Oprócz opisów samych kroków, narzędziem wspomagającym był chat lub forum [por. 2], czyli narzędzia dzięki którym studenci mogli na bieżąco zgłaszać problemy napotymane podczas wykonywania zadań projektowych. W przypadku bardziej zaawansowanych ćwiczeń edytorskich, pliki w postaci zrzutów ekranu zostały zastąpione plikami filmowymi udostępnianymi jako załączniki do postów – stanowiły one nagrania ekranu, wraz z dźwiękiem, przygotowane w trakcie wykonywania zadań przez prowadzącego [4] [6] [por. 2].

5. Zakończenie

W konkluzji do opisu całego procesu nauczania przekształconego na pracę zdalną i na podstawie opisanych wyżej przedmiotów uczonych w ramach specjalności Edytorstwo tekstów anglojęzycznych, należy zwrócić uwagę, że w tym przypadku zdalna forma nauczania umożliwiła studentom osiągnięcie wszystkich przewidzianych efektów uczenia się. Zastosowane rozwiązania w ramach nauczania zdalnego zapewniły również mechanizmy weryfikacji poziomu osiągniętych efektów uczenia się. Studenci wykonywali projekty samodzielnie i można przypuszczać, że praca w warunkach zdalnych, gdzie student mógł autonomicznie podejmować decyzje dotyczące zastosowanych rozwiązań przy składzie książki, projekcie okładki czy korekcie publikacji literackiej bez stacjonarnego nadzoru prowadzącego [por. 15], dała większą satysfakcję i poczucie kreatywności – o czym świadczy różnorodność przedstawionych do oceny prac. Zastosowano model oceny pozytywnej [por. 15], której założeniem było zapewnienie możliwości wykazania się jak największą wrażliwością literacko-edytorską, a nie zaś osiągnięciem wymagań na ocenę dosta-

teczną. Co więcej, mimo wytycznych uwzględnionych w zarządzaniach na poziomie Uniwersytetu pozwalających na zmianę warunków zaliczenia przedmiotu, w przypadku kursów English Text Editing and Typography oraz Composition of English Texts udało się zachować pierwotnie zakładane narzędzia weryfikujące poziom osiągniętych umiejętności i kompetencji społecznych.

Literatura

1. *Children's Literature and Digital Humanities*, informacja o konferencji, <https://www.uantwerpen.be/en/research-groups/digitalhumanities/events/conferences/childrens-literature/>, ostatni dostęp 05.09.2020 roku.
2. DeCandido G. A. *A Particular Intensity: Teaching Children's Literature Online*. *The Horn Book Magazine*, May/June 2002.
3. Koneczniak, G., *Composition of English Texts*, opis przedmiotu, https://usosweb.umk.pl/kontroler.php?_action=katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot&kod=2510-f2ENG2S-CET, ostatni dostęp 05.09.2020 roku.
4. Koneczniak, G., *Composition of English Texts*, kurs online, <https://moodle.umk.pl/WHUM/course/view.php?id=816>, ostatni dostęp 05.09.2020 roku.
5. Koneczniak, G., *English Text Editing and Typography*, opis przedmiotu, https://usosweb.umk.pl/kontroler.php?_action=katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot&kod=2510-f2ENG1S-ETET, ostatni dostęp 05.09.2020 roku.
6. Koneczniak, G., *English Text Editing and Typography*, kurs online, <https://moodle.umk.pl/WHUM/course/view.php?id=646>, ostatni dostęp 05.09.2020 roku.
7. Krawczyk, A., *E-learning dla humanistów* (kurs), <https://moodle.umk.pl/SZKOLENIA/mod/page/view.php?id=8164>, ostatni dostęp 05.09.2020 roku.
8. *Laureaci Programu im. Bekkera*, archiwum wiadomości UMK, <https://www.umk.pl/wiadomosci/?id=26611>, ostatni dostęp 05.09.2020 roku.
9. *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 września 2018 r. w sprawie studiów*, <http://www.pwsz.tarnobrzeg.pl/wp-content/uploads/2013/04/D20181861.pdf>, ostatni dostęp 03.09.2020 roku.
10. *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 11 marca 2020 r.*, <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU2020000405/O/D20200405.pdf>, ostatni dostęp 03.09.2020 roku.

11. *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 sierpnia 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie studiów*, http://g.ekspert.infor.pl/pl/_dane/akty_pdf/DZU/2020/173/1411.pdf#zoom=90, ostatni dostęp 03.09.2020 roku.
12. Testie, A., Carrió-Pastor, M. L. (2019) (Eds.). *Teaching Language and Teaching Literature in Virtual Environments*, recenzja, revista espanyola de pedagogia, year 77, n. 274, September-December 2019.
13. Uscinski, I. *Teaching Literature and Language Online*, Ian Lancashire (Ed.), recenzja, Calico Journal, 29(1), 2011.
14. *Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce*, <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180001668/U/D20181668Lj.pdf>, ostatni dostęp 03.09.2020 roku.
15. Yenika-Agbaw V. *Teaching Children's Literature Online: Modern Technology and Virtual Classroom Communities. New Horizons in Education*, Vol. 58, No. 3, December 2010.
16. *Zarządzenie nr 60 Rektora Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z dnia 10 kwietnia 2020 r. w sprawie realizacji zajęć dydaktycznych w formie zdalnej*, <https://www.umk.pl/wiadomosci/?id=26698>, ostatni dostęp 05.09.2020 r.